

ЮРИДИЧНІ ОСОБИ-СУБ'ЄКТИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА: О Н О В Л Е Н І П І Д Х О Д И Д О К Л А С И Ф І К А Ц І Й

Лютіков П.С., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

У статті окреслюються, під кутом зору сучасних тенденцій розвитку адміністративно-правової науки та думок вчених-адміністративістів з приводу порушеної проблематики, основні критерії класифікації юридичних осіб у системі суб'єктів адміністративного права.

Ключові слова: класифікація, критерій, юридична особа, юридична особа приватного права, юридична особа публічного права.

Лютіков П.С. ЮРИДИЧЕСКИЕ ЛИЦА-СУБЪЕКТЫ АДМИНИСТРАТИВНОГО ПРАВА: ОБНОВЛЕННЫЕ ПОДХОДЫ К КЛАССИФИКАЦИИ / Запорожский национальный университет, Украина

В статье обозначаются, под углом зрения современных тенденций развития административно-правовой науки и мнений ученых-административистов по поводу нарушенной проблематики, основные критерии классификации юридических лиц в системе субъектов административного права.

Ключевые слова: классификация, критерий, юридическое лицо, юридическое лицо частного права, юридическое лицо публичного права.

Lyutikov P.S. LEGAL ADMINISTRATIVE LEGAL PERSONS-SUBJECTS: THE RENEWED GOING NEAR CLASSIFICATION / Zaporizhzhya national university, Ukraine

In the article designated, under the corner of modern progress of administrative and law science and opinions of scientific of administrative law concerning the broken range of problems, basic criteria of classification of legal entities in the system of administrative legal subjects.

Key words: classification, criterion, legal entity, legal entity of private law, legal entity of public law

Проблематика суб'єктного складу адміністративного права привертала увагу багатьох вчених-юристів. Зокрема, цими питаннями займалися В.Б. Авер'янов, Г.В. Атаманчук, К.К. Афанасьєв, Н.О. Армаш, О.М. Бандурка, Д.М. Бахрах, В.М. Гарашук, В.М. Горшенев, І.П. Голосніченко, С.Т. Гончарук, І.С. Гриценко, Є.В. Додіна, О.О. Дьомін, Ю.А. Дорохіна А.І. Єлістратов, О.Ф. Євтихєв, Б.М. Лазарєв, Д.М. Лук'янець, О.Є. Луньов, С.В. Ківалов, Т.О. Коломоєць, В.Л. Кобалєвський, Л.В. Коваль, В.К. Колпаков, А.Т. Комзюк, Т.О. Мацелик, Н.Г. Саліщева, В.Ф. Сіренко, Ю.М. Старілов, М.С. Студенікіна, Ю.О. Тихомиров, О.В. Шоріна, О.М. Якуба та інші. У поле зору згаданих вчених потрапляли як окремі суб'єкти, так і їх угруповання, узагальнена характеристика всієї системи суб'єктів адміністративного права тощо. Лише в окремих роботах (зокрема, у монографії Т.О. Коломоєць, В.Г. Лукашевича та Ю.А. Дорохіної «Забезпечення прав юридичної особи в адміністративних провадженнях») приділяється ґрунтовна увага вказаній проблематиці. Однак при цьому питання класифікації юридичних осіб, на жаль, були і залишаються лише опосередкованим предметом дослідження з боку вчених-адміністративістів, які лише в аспекті розгляду загальних критеріїв класифікації суб'єктів адміністративного права торкаються й класифікації юридичних осіб. Таким чином, варто констатувати відсутність в адміністративно-правовій доктрині чітко розроблених критеріїв розподілу юридичних осіб за певними видовими та родовими ознаками.

Вищенаведене зумовлює мету статті – окреслити, під кутом зору сучасних тенденцій розвитку адміністративно-правової науки та думок вчених-адміністративістів з приводу порушеної проблематики, основні критерії класифікації юридичних осіб у системі суб'єктів адміністративного права.

Наведемо низку підходів до класифікації юридичних осіб, які існують у вітчизняній та російській юридичній науці.

Так, В.К. Колпаков зазначає, що для адміністративного права характерна наявність значної кількості суб'єктів з різними повноваженнями, структурою і правовими властивостями. Цим зумовлене й існування кількох варіантів їх класифікації. Суб'єктів адміністративного права, зазначає вчений, можна поділити залежно від належності до державних структур (державні організації та їх представники і недержавні організації та їх представники); на суб'єктів колективних та індивідуальних; фізичних та юридичних осіб тощо [1]. Хоча в остаточному варіанті класифікації так званих «основних носіїв суб'єктивних прав і обов'язків у сфері державного управління взагалі і виконавчої влади зокрема» вчений-адміністративіст

юридичних осіб приватного права не виділяє взагалі, виокремлюючи лише: 1) Президента України; 2) органи державної виконавчої влади; 3) державних службовців, як суб'єктів, у діяльності яких об'єктивізуються повноваження державних органів управління; 4) громадян України, іноземців, осіб без громадянства; 5) органи місцевого самоврядування; 6) об'єднання громадян; 7) суб'єктів підприємницької діяльності [1].

С.В. Ківалов та Л.Р. Біла, класифікують суб'єктів адміністративного права на дві групи – індивідуальні та колективні, відносячи до останніх: органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації, об'єднання громадян. При цьому С.В. Ківалов та Л.Р. Біла акцентують увагу на тому, що підприємства, установи, організації посідають особливе місце в системі суб'єктів адміністративного права, оскільки через їхню діяльність держава здійснює свої функції та завдання [2, 18-24], тобто в даному випадку мова ведеться про юридичних осіб публічного права.

Більш повною, в контексті деталізації видів юридичних осіб як суб'єктів адміністративного права, є класифікація, запропонована В.М. Манохіним, Ю.С. Адушкіним та З.А. Багішаєвим, які поділяють суб'єктів адміністративного права на дві групи: фізичні особи та організації, при цьому організації класифікуються на державні (ті, які виконують завдання, функції повноваження держави, базуються на державній власності і керуються державою: органи держави, державні підприємства і установи) та недержавні (не виконують державних завдань і функцій, не фінансуються державою і не керуються нею: громадські об'єднання громадян (профспілки, спортивні організації тощо), кооперативні об'єднання, об'єднання за іншими інтересами) [3, 43-45]. Майже аналогічну класифікацію пропонує Ю.М. Старилів, який поділяє суб'єктів адміністративного права на індивідуальних та колективних. Колективні суб'єкти, на думку російського вченого-адміністративіста, – це групи людей, які є організаціями (державні, недержавні, приватні, громадські) [4, 426-430].

У свою чергу, О.О. Дьомін у своїй монографії «Суб'єкти адміністративного права Російської Федерації» також поділяє таких суб'єктів на індивідуальних та колективних. Останні, на думку вченого, представлені органами виконавчої влади (державного управління), державними підприємствами, установами, організаціями, недержавними підприємствами, установами, організаціями, органами місцевого самоврядування [5, 23]. При цьому предметом ґрунтовного дослідження вченого є органи виконавчої влади, Уряд Російської Федерації, федеральні органи виконавчої влади, органи виконавчої влади суб'єктів Російської Федерації, виконавчі органи місцевого самоврядування та громадські об'єднання [5, 104-223]. Як бачимо, поза детальним вивченням залишаються так звані недержавні підприємства, установи та організації (юридичні особи приватного права), що певним чином позбавляє глибини та повноти дослідження колективних суб'єктів адміністративного права.

Поміж інших наукових досліджень у цій сфері, безумовно, варто виділяти роботу В.Є. Чіркін «Юридична особа публічного права», у якій вчений-юрист в окремій главі розглядає питання класифікації юридичних осіб публічного права. Так, В.Є. Чіркін, виявляючи особливості окремих юридичних осіб, окреслює чотири групи загальних ознак та п'ять родів юридичних осіб публічного права. Групи загальних ознак наступні: 1) способи відносин та зв'язків з публічною владою (здійснення влади або інші відносини); 2) організаційно-правова форма того чи іншого різновиду публічно-правового утворення (об'єднання, установа, орган); 3) порядок утворення; 4) способи діяльності. На підставі цього російський вчений пропонує вирізняти такі роди юридичних осіб, як: 1) держава і державні (державоподібні) утворення (суб'єкти федерації і територіальні автономії); 2) територіальні публічні колективи різного рівня; 3) органи публічної влади (державні, тобто федеральні, суб'єктів федерації та муніципальних утворень); 4) некомерційні організації суспільного характеру (за виключенням релігійних). При цьому в межах кожного роду, зазначає В.Є. Чіркін, є свої види юридичних осіб публічного права, наприклад, серед органів публічної влади – органи держави і місцевого самоврядування, серед некомерційних громадських організацій [6, 101-102]. Звісно запропонована класифікація притаманна в цілому публічній сфері, а враховуючи те, що адміністративне право є одною із визначальних складових такої (публічної) сфери, вона цілком виправдано може бути застосована і до юридичних осіб-суб'єктів адміністративного права.

Проте окремі пропозиції В.Є. Чіркін є дещо суперечливими. Так, вбачається доволі помилковим вважати державу юридичною особою, адже держава є самосійним суб'єктом

публічних відносин і її не варто плутати з державними органами та іншими державними утвореннями, які вступають у взаємовідносини з іншими учасниками від її імені. До речі, такий висновок впливає навіть із тих ознак держави, як певного виду юридичної особи, які наводять на підтвердження своєї позиції відомий російський вчений-конституціоналіст, – форма політичної організації населення, особливі функції (економічна, політична), наявність суверенної державної влади, обов'язків, майна, відповідальності тощо [6, 104-109]. Також певні питання викликає такий різновид юридичних осіб, як територіальні публічні колективи. На думку В.Є. Чіркїна, особливість таких колективів, як юридичних осіб публічного права, проявляється, зокрема в тому, що вони є публічно-правовими утвореннями жителів у межах адміністративно-територіальних кордонів з метою забезпечення спільної життєдіяльності, яка є джерелом певного роду публічної влади та створює свої органи публічно-правового регулювання [6, 115-116]. Тобто фактично мова ведеться про український аналог територіальної громади – жителів села чи добровільного об'єднання в сільську громаду жителів кількох сіл, селища та міста. Однак жодних специфічних рис, притаманних юридичним особам, територіальні громади не мають, а тому – не можуть розглядатися в якості самостійного різновиду юридичних осіб-суб'єктів адміністративного права.

Отже, як вже зазначалося, питання класифікації юридичних осіб як суб'єктів адміністративного права детально не досліджувалося представниками адміністративно-правової науки, саме тому потребує додаткової уваги та уточнення.

На підставі короткого огляду думок вчених-адміністративістів з приводу означеної проблематики та проаналізованої бази вітчизняного законодавства в цій сфері, варто запропонувати, без детального розкриття, так би мовити, експериментальний варіант системи критеріїв класифікації юридичних осіб як суб'єктів адміністративного права, зокрема:

- 1) за порядком створення:
  - юридичні особи приватного права;
  - юридичні особи публічного права.

Тут варто зауважити, що в цивілістичній науці висловлюється точка зору, відповідно до якої можливим є «створення юридичних осіб приватного права, заснованих державою» [7, 12-13]. Так, наприклад, вказану точку зору неодноразово висловлював Л.В. Винар, який до таких суб'єктів відносив державні акціонерні компанії, національні акціонерні компанії, державні акціонерні холдингові компанії [7; 8; 9; 10]. Проте вбачається, що такий підхід є помилковим, оскільки суперечить положенням ст.81 Цивільного кодексу України [11]. Помилковість такої позиції міститься навіть у самій конструкції терміна «юридичні особи приватного права, засновані державою», адже як впливає з діючого законодавства, юридичні особи публічного права створюються державою в розпорядчому порядку, на підставі відповідного акта Президента України, органу державної влади, органу влади автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування, а приватні особи – як правило, у заявницькому, на підставі розроблених їх учасниками установчих документів. Таким чином, всі юридичні особи, засновані державою, мають ознаку публічних суб'єктів, і організаційно-правова форма (акціонерні компанії тощо) в даному випадку не може слугувати підставою для того, щоб вважати таких осіб приватними.

- 2) залежно від мети діяльності:
  - комерційні;
  - некомерційні.
- 3) за організаційно-правовою формою:
  - товариства;
  - установи;
  - підприємства;
  - організації;
  - органи тощо.
- 4) залежно від правового режиму закріпленого за ними майна:
  - юридичні особи, які реалізують свою господарську компетенцію на основі права власності;

- юридичні особи, які реалізують свою господарську компетенцію на основі права господарського відання;
  - юридичні особи, які реалізують свою господарську компетенцію на основі права оперативного управління.
- 5) за видом (предметом) діяльності:
- сільське господарство, мисливство, лісове господарство;
  - рибальство, рибництво;
  - добувна промисловість;
  - переробна промисловість тощо.

Вказаний критерій розроблений відповідно до Класифікації видів економічної діяльності.

- 6) за формою власності:
- приватне підприємство, що діє на основі приватної власності громадян чи суб'єкта господарювання (юридичної особи);
  - підприємство, що діє на основі колективної власності (підприємство колективної власності);
  - комунальне підприємство, що діє на основі комунальної власності територіальної громади;
  - державне підприємство, що діє на основі державної власності;
  - підприємство, засноване на змішаній формі власності (на базі об'єднання майна різних форм власності) (ст.63 Господарського кодексу України [12]).
- 7) за територією функціонування:
- міжнародні;
  - всеукраїнські;
  - регіональні;
  - локальні.

Вказана градація юридичних осіб є більш притаманною для різноманітних громадських організацій.

- 8) за терміном (часом) дії:
- постійні;
  - тимчасові (строкові).
- 9) за наявністю контрольних повноважень:
- юридичні особи загального контролю;
  - юридичні особи спеціального контролю;
  - не контролюючі юридичні особи.

Справедливим буде зазначити, що за мету ставилось окреслення та доопрацювання вже відомих найбільш загальних, або ж раніше не розроблених наукою адміністративного права критеріїв класифікації юридичних осіб, а натомість виокремленні критерії підлягають подальшому опрацюванню, можуть бути додатково деталізовані та детерміновані і є своєрідною базою для наступних наукових досліджень у цій сфері.

ЛІТЕРАТУРА

1. Колпаков В.К. Адміністративне право України / Валерій Костянтинівич Колпаков. – К.: Юрінком Інтер, 1999. – 544 с.
2. Ківалов С.В. Адміністративне право України: [навч.-метод. посібник] / С.В. Ківалов, Л.Р. Біла. – [3-є вид., перероб. і доп.]. – Одеса: Юридична література, 2006. – 488 с.
3. Манохин В.М. Российское административное право: [учебник] / В.М. Манохин, Ю.С. Адушкин, З.А. Багишаев. – М.: Юристь, 1996. – 359 с.
4. Стариков Ю.Н. Курс общего административного права / Юрий Николаевич Стариков. – М.: Издательство НОРМА (Издательская группа НОРМАИНФРАМ), 2002. —
Т. 1: История. Предмет. Нормы. Субъекты. – 2002. – 728 с.

5. Демин А.А. Субъекты административного права Российской Федерации: [учебное пособие] / Алексей Афанасьевич Демин. – М.: Книгодел, 2010. – 272 с.
6. Чиркин В.Е. Юридическое лицо публичного права / Вениамин Евгеньевич Чиркин. – М.: Норма, 2009. – 352 с.
7. Винар Л.В. Правовой статус юридичних осіб, заснованих державою: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / Л.В. Винар. – Л., 2006. – 19 с.
8. Винар Л.В. Організаційно-правові форми юридичних осіб, заснованих державою / Л.В. Винар // Підприємництво, господарство і право. – 2005. – № 8. – С. 6–10.
9. Винар Л.В. Правоздатність юридичних осіб, заснованих державою / Л.В. Винар // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права: Науковий часопис. – 2003. – № 3-4 (7-8). – С. 145–149.
10. Винар Л.В. Способи створення юридичних осіб, заснованих державою / Л.В. Винар // Проблеми вдосконалення правового регулювання щодо забезпечення прав та свобод людини і громадянина в Україні: Матеріали 5-ї Регіональної міжвузівської наукової конференції (Івано-Франківськ, 16 квітня 2004 року). – Івано-Франківськ. – 2004. – С. 72–75.
11. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40-44. – Ст. 356.
12. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року. – К.: Парламентське видавництво, 2009. – 192 с.

УДК 342: 95

ПРОЦЕСУАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНО-ДЕЛІКТНОГО ПРОВАДЖЕННЯ НА СТАДІЇ РОЗГЛЯДУ СПРАВИ ПРО АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ

Миرونюк Р.В., к.ю.н., доцент

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

У статті визначені особливості процесуального порядку розгляду справ про адміністративні правопорушення, окреслені напрямки удосконалення адміністративно-деліктного законодавства.

Ключові слова: провадження, стадії провадження, розгляд та вирішення справи, адміністративне правопорушення.

Миرونюк Р.В. ПРОЦЕСУАЛЬНЫЕ ОСОБЕННОСТИ АДМИНИСТРАТИВНО-ДЕЛИКТНОГО ПРОИЗВОДСТВА НА СТАДИИ РАССМОТРЕНИЯ ДЕЛА ОБ АДМИНИСТРАТИВНОМ ПРАВОНАРУШЕНИИ / Днепропетровский государственный университет внутренних дел, Украина.

В статье определены особенности процессуального порядка рассмотрения дел об административных правонарушениях, очерчены направления усовершенствования административно-деликтного законодательства.

Ключевые слова: производство, стадия производства, рассмотрение и решение дела, административное правонарушение.

Mironyuk R.V. PROCEDURE FEATURES OF ADMINISTRATIVE-DELICT PRODUCTION ON THE STAGE OF CONSIDERATION OF CASES ABOUT ADMINISTRATIVE OFFENCE / Dnepropetrovsk state university of internal affairs, Ukraine.

In the article certain the feature of judicial order of consideration of cases about administrative offences, directions of improvement of administrative-delict legislation.

Key words: production, stage of production, consideration and decision of cases, administrative offence.

Розгляд справ про адміністративні правопорушення визначає логічну і психологічну основу всього адміністративно-деліктного провадження, чіткість, послідовність, ясність якого сприяє реалізації принципу процесуальної економії. Це зумовлене також і тим, що всі процесуальні дії